

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ЗАБОРОНИ, ПЕРЕДБАЧЕНОЇ СТ. 136 КК УКРАЇНИ

Ю.Г. Зубець

здобувач кафедри

кримінального права та процесу

ВНЗ «Національна академія управління»

Постановка проблеми. Важливе для теорії кримінального права, законотворчої діяльності та практики має значення з'ясування питання соціально-правової обумовленості заборони, передбаченої ст.136 КК України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З'ясуванням зазначених проблем у різні періоди займалися багато вчених, серед них: П.П. Андрушко, В.В. Бабаніна, С.Р. Багіров, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, А.А. Музика, В.П. Тихий, М.І. Панов, В.І. Тютюгін, В.О. Навроцький, М.І. Хавронюк та ін. Проте, до цього часу, зазначена проблема не знайшла свого належного вирішення.

Мета статті полягає у з'яванні соціально-правової обумовленості кримінально-правової заборони, передбаченої ст.136 КК України.

Основні результати дослідження. Кримінально-правова охорона відносин з належного надання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, при можливості надати таку допомогу, або повідомити про такий стан особи належним установам або особам з метою убезпечення, спричинення потерпілому тяжких наслідків включає систему заходів, центральне місце серед яких займають правові. Серед правових засобів важливим фактором втілення тієї чи іншої кримінально-правової норми є її соціально-правова обумовленість. На наше переконання, вчені і практичні працівники аргументовано вказують на важливість і необхідність дослідження та розробки загальних та спеціальних положень соціальної обумовленості закону про кримінальну відповідальність, у нашому випадку, передбаченого ст.136 КК України. Проте в теорії кримінального права це надто важлива проблема розглядається по-різному, і досі залишається її вирішення неоднозначним. Так, зокрема, В.І. Борисов зазначає, що соціально-правова обумовленість кримінального закону визначається різноманітними за значущістю соціальними, економічними, політичними, психологічними (а ми переконані, що і правовими) та іншими чинниками, встановлення й розкриття яких дає можливість пояснити необхідність кримінально-правової охорони певних суспільних відносин, прогнозувати розвиток тих чи інших інститутів кримінального законодавства, підвищити обґрунтованість змісту закону [1, с.28]. В.М. Кудрявцев вказує на те, що будь-який злочин вчиняється не в порожнечі, а при певних визначених умовах, які залежать від природних чинників чи від дії людей, отже це означає, що ці умови можуть бути фізичними, організаційними чи психологічними і зазвичай, і ті, й інші забезпечують злочинцеві доступність обсягу, засобів і способів вчинення запланованого посягання, відносну безпечність для нього і співучасників тощо [2, с.117]. В.Д. Філімонов вважає, що підставою правових

норм, що встановлюють кримінальну відповідальність, є відповідна небезпека заподіяння шкоди конкретним суспільним відносинам [3, с.121] Г.О. Злобіна, С.Г. Келіна, зазначають, що мало констатувати факт соціальної обумовленості закону, а ще й необхідно розкрити спосіб, яким здійснюється «перелив» суспільної потреби в норму кримінального права [4, с.106].

Ці фахівці стверджують, що суспільна небезпека не єдина підстава криміналізації і розрізняють підстави криміналізації та криміналізаційні приводи [4, с.106]. Зокрема, під підставами вони розуміють процеси, що відбуваються в матеріальному та духовному житті суспільства, розвиток яких визначає об'єктивну необхідність (закономірність) утворення чи усунення кримінально-правової норми, а криміналізаційні приводи ними пояснюються як поодинокі події, що привертають увагу законодавця і викликають громадську думку [4, с.107]. М.Й. Коржанський наполягає на тому, що соціальна зумовленість кримінально-правової охорони визначається в основному соціальною цінністю суспільних відносин, економічними факторами й ефективністю правової охорони [5, с.28]. В.О. Навроцький стверджує, що до соціальної обумовленості потрібно відносити соціальні та соціально-психологічні фактори, що виражають суспільну необхідність і політичну доцільність встановлення кримінальної відповідальності за те чи інше діяння (до них відносять: суспільну небезпечність діяння, його відносну поширеність, домірність позитивних і негативних наслідків криміналізації та кримінально-політичну адекватність криміналізації) [6, с.114]. Натомість П.С. Тоболкін переконаний, що навіть у самій короткій характеристиці проблема соціальної обумовленості кримінально-правових норм полягає в розкритті економічних, політичних, моральних та інших факторів, що викликають необхідність існування відносних норм кримінального законодавства оскільки правотворча діяльність не може бути ізольована від тих соціальних процесів, які відбуваються в суспільному житті і, так чи інакше, впливають на формування правових норм [7, с.5-7]. У цьому контексті слід погодитися з думкою В.К. Глистіна про те, що теорія кримінального права не може обмежуватися догматичним аналізом норм, інакше вона не буде здатною правильно вказати на суспільну небезпечність діяння, надати обґрунтовані висновки про застосування норм, їх зміну відповідно до вимог практики [8, с.13]. На важливості дослідження соціально-правового підґрунтя кримінального права переконливо наголошує В.М. Коган, зазначаючи, що кримінально-правова наука являє собою не більше ніж засіб для досягнення мети, яка поставлена перед суспільством [9, с.124]. Таким чином, вірним є судження В.І. Борисова та О.О. Пашенка, соціальна обумовленість встановлення та збереження кримінальної відповідальності за певні злочини є невід'ємною складовою частиною їх кримінально-правової характеристики [10, с.181]. Сучасна ситуація у сфері кримінально-правової охорони відносин, що забезпечують умови з належного надання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, потребує підвищення ефективної дії правових норм, передбачених ст.136 КК України, без чого посилення боротьби з цими злочинами є надто проблематичною. Ми переконані в тому, що кримінально-правова охорона досліджуваних суспільних відносин буде ефективною лише за умов додержан-

ня науково обґрунтованих принципів криміналізації суспільно небезпечних діянь, з'ясування передумов заборони. Як справедливо зауважує В.К. Матвійчук, що «...незважаючи на зміни в українському кримінальному законодавстві... проблема криміналізації (декриміналізації) діянь у цій сфері, як показує аналіз чинних норм кримінально- і адміністративно-правових норм та інших нормативних актів, їх соціальна обумовленість, узагальнення практики їх застосування, залишається досить актуальною» [11, с.336]. Наше дослідження свідчить, що в сучасній доктрині кримінального права загальною визначеною залишається положення про те, що достатньо ефективною може бути лише соціально обумовлена правова норма, а саме така, що відображає об'єктивні потреби кримінально-правової охорони найбільш важливих суспільних відносин [12, с.12]. Процес віднесення тих або інших діянь до злочинних іменується в науці кримінального права криміналізацією [13, с.28].

Слід звернути увагу на те, що змістовним ядром науки та галузі кримінального права виступають кримінально-правові норми, у нашому випадку норми, що містяться у ст.136 КК України. Кожна з яких являє собою, як і в нашому випадку, певний стандарт поведінки суб'єктів кримінально-правових відносин, тобто відносин з приводу вчинення злочину [14, с.136]. Виявлення діянь, які мають типову спільність (спорідненість) і характеризуються суспільною небезпечністю, являються одним із основних завдань державної політики [15, с.6]. Цей процес іменується криміналізацією діянь, оскільки криміналізація має об'єктивний характер, в якому кримінально-правова норма конструюється таким чином, щоб якнайбільш повно відтворити ту або іншу реально існуючу властивість суспільно небезпечних явищ [16, с.20]. Таким чином правовий феномен діяння, в нашому випадку злочину, передбаченого ст.136 КК України, слідує за його соціальною основою. Відповідно, що злочинність є не сумнівно феномен соціальний і характерний для суспільства як деяка його властивість [17, с.74]. Виходячи із зазначеного вище та вивчення кримінального права можна стверджувати, що у законодавстві України, а також майже всіх зарубіжних держав відсутні положення, що регламентують критерії та процедури криміналізації діянь, щоб належним чином зрозуміти суть соціальної обумовленості кримінально-правової заборони посягання на відносини, що забезпечують належне надання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному стані для життя стані (ст.136 КК) Єдиним серед досліджених нами кримінальних кодексів, у якому визначені підстави, приводи, умови та процедура криміналізації діянь, є КК Іспанії. Так, у ст.1 цього Кодексу зазначається, що суд або суддя, отримавши відомості про які-небудь дії чи бездіяльність, що не є караними за законом, але заслуговують покарання, повинні утриматись від провадження у справі і надати на розгляд уряду доводи, за якими дане діяння «вимагає застосування кримінальної санкції» [18, с.90].

З приводу передумов криміналізації суспільно небезпечних діянь взагалі, і, зокрема, передбаченого ст.136 КК України, відсутня єдність позицій. Так, на думку Ю.А. Турлової, аналіз передумов криміналізації суспільно небезпечних діянь належить до сфери досліджень кримінологічної спрямованості,

зокрема, питань запровадження кримінологічної експертизи існуючих та нових кримінально-правових законів [19, с.13].

Друга точка зору з приводу передумов криміналізації була поширена серед науковців-кримінологів, що була озвучена у 1989 р. у рішеннях Всесоюзної науково-практичної конференції з обговорення проблем кримінологічного обґрунтування кримінально-правових норм, про те, що «...соціальне обґрунтування кримінально-правової норми за значущістю зумовлюючих його елементів є переважно кримінологічним, становить кримінологічне підґрунтя останньої і є предметом не кримінального права, а широкого спектра суспільних наук, у тому числі соціології, а в юридичній їх царині — предметом кримінології» [20, с.12]. Автори третьої точки зору В.М. Кудрявцев і В.Е. Емін, вважали, що проблемами криміналізації та декриміналізації діянь повинна займатися не тільки наука кримінального права [21, с.46-50]. П.Л. Фріс визначає криміналізацію як «...процес виявлення суспільно небезпечних видів людської поведінки, визнання на державному рівні необхідності, можливості і доцільності кримінально-правової боротьби з ними й, у випадку позитивної відповіді на ці питання, закріплення їх у законі як злочинів» [22, с.20-21]. Деяко подібними за змістом є також визначення криміналізації, що раніше були сформульовані іншими авторами [23, с.373; 24, с.108; 25, с. 65; 26, с.23; 27, с.18]. Й.Н. Айдаров наполягає, що криміналізацією є визначення в кримінальному законі суспільно небезпечного, винного і караного діяння [28, с.108]. Сюй Дисинь — стверджує, що криміналізація — це встановлення законодавцем кримінальної відповідальності за суспільно небезпечні діяння у формі кримінально-правової норми [29, с.25]. В.К. Матвійчук під криміналізацією розуміє як процес, так і результат визначення певних видів діянь злочинними і караними [30, с.81].

Аналіз існуючих точок зору дає нам підстави стверджувати, що потрібно відрізнити поняття «соціально-правової обумовленості криміналізації діянь» від поняття «криміналізації діянь», а отже, стверджувати, що криміналізацією є як процес, так і результат визначення певних видів діянь (у нашому випадку, діяння, передбаченого ст.136 КК) злочинним і караним. Ця проблема є предметом науки кримінального права.

Натомість — соціально-правова обумовленість криміналізації діянь, в тому числі й аналізованого, є чинниками, причинами криміналізації діянь.

Дослідження різних джерел, що стосуються передумов криміналізації діянь, наводить нас на думку, що є різноманітні класифікаційні системи таких передумов. Також, поряд з терміном «передумова» або «обумовленість» вживаються й інші терміни зокрема, як «принципи», «критерії», «умови», «підстави», «чинники», «приводи», «зумовлюючі фактори», «соціальні фактори». Слід погодитися з думкою Ю.А. Турлової, що зазначені терміни виступають у даному застосуванні як синоніми, що означають одне й те саме — головні обставини, на яких базується, ґрунтується, засновується визначення суспільної небезпечності злочину, а розмежування цих термінів має умовний характер [19, с.14]. Її позиція підтверджує те, що зміст даних понять значною мірою збігається [31, с.250].

Розглядаючи передумови (підстави) чи фактори криміналізації діянь, у тому числі і передбачених ст.136 КК України, на наш погляд, важливо навести визначення, запропоноване В.М. Кудрявцевим: «Підставами криміналізації виступають процеси, що відбуваються в матеріальному й духовному житті суспільства, розвиток яких породжує об'єктивну необхідність кримінально-правової охорони тих чи інших цінностей» [16, с. 204].

У цьому дослідженні аналізується соціально-правова обумовленість кримінально-правової заборони ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, а отже отримання відповіді на запитання, що саме є підґрунтям та основою закріплення таких посягань у законі про кримінальну відповідальність, як злочинів.

Вивчаючи цю проблему, необхідно сприйняти за належне, що соціальна обумовленість будь-якої кримінально-правової норми у чинному законодавстві про кримінальну відповідальність визначається різними за значимістю соціальними, політичними, психологічними та іншими чинниками, встановлення і розкриття яких дозволяє аргументувати необхідність кримінально-правової охорони відносин, що забезпечують умови з належного надання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані прогнозувати розвиток його норм, підвищувати наукову обґрунтованість змісту закону [32, с.123].

В юридичній літературі існують різні підходи до проблем соціальної обумовленості кримінально-правових заборон (різних варіантів систем передумов криміналізації). Так, колектив авторів В.М. Кудрявцев, П.С. Дагель, Г.А. Злобін та ін., систему таких передумов запропонували у роботі «Основания уголовно-правового запрета. Криминализация и декриминализация» [16, с.151]. Свій підхід ця група авторів вбачає в системі принципів (передумов), які в загальному вигляді можна сформулювати наступним чином: 1) принципи, що виражають суспільну необхідність і політичну доцільність встановлення кримінальної відповідальності (це соціальні і соціально-психологічні принципи, що забезпечують соціальну адекватність криміналізації, її припустимість з погляду основних характеристик соціальних систем і процесів суспільного розвитку, відповідності кримінально-правової норми рівню, характеру суспільної свідомості та стану громадської думки); 2) принципи, що визначають вимоги внутрішньої логічної несуперечності системи норм кримінального права (несуперечності між нормами кримінального права і кримінального процесуального права, а також інших галузей права — конституційного, господарського, адміністративного, цивільного земельного та ін.) [16, с.210].

Першу групу принципів із названої системи утворюють принципи: суспільної небезпечності; відносної поширеності діяння; помірності позитивних і негативних наслідків криміналізації; кримінально політичної адекватності криміналізації [16, с.210-220]. Натомість другу групу принципів (передумов криміналізації), складають такі передумови, як: конституційної адекватності; системно-правової несуперечливості криміналізації конкретного діяння; міжнародно-правової необхідності і допустимості криміналізації; процесуальної здійсненості переслідування (загально-правові передумови); відсутності прогалин в законі й надмірності заборони; визначеності, єдності термінології

та повноти складу (соціально-правової передумови) [16, с.228-240]. Точку зору ми вже з цього питання висвітили [5, с.171]. Цікавою є позиція Ю.Е.Пудовкіна щодо системи соціальної обумовленості кримінально-правової заборони, до якої він відносить: соціально-кримінологічні засади кримінально-правової заборони; етичні засади кримінально-правової заборони; міжнародно-правові засади кримінально-правової заборони; культурно-історичні засади кримінально-правової заборони [14, с.141-176]. О.В. Зражевський, О.І. Габро до чинників соціальної обумовленості заборон відносять: соціально-економічний; нормативний; кримінологічний; історичний; міжнародно-правовий [12, с.13-22; 33, с.254-266].

З приводу вирішення проблем принципів (чинників, засад, підстав тощо) соціальної обумовленості заборон слід підтримати твердження професора П.А. Вороб'я, що із всієї сукупності соціальних чинників кримінально-правової заборони суспільно небезпечного діяння, а в нашому випадку, передбаченого ст.136 України, повинні бути виділені, перш за все ті, які безпосередньо викликали необхідність встановлення в законі даної кримінально-правової норми і обумовили сьогодні її необхідність та важливість [34, с.9].

Отже, маючи такі теоретичні підвалини проблеми та на підставі аналізу існуючих позицій стосовно обумовленості кримінально-правових заборон слід звернути увагу на те, що всі вони не суперечать одна одній а лише слугують доповненням їх. Тому, не вдаючись у детальний аналіз різних концептуальних підходів до вирішення проблеми соціальної обумовленості правових норм (заборони), перспективними, на наш погляд, для теорії кримінального права та практики застосування норм права є підходи, що пов'язують її розв'язання з встановленням чинників обумовленості закону про кримінальну відповідальність [1, с.21]. Беззаперечно, заслуговують на увагу ті чинники, які були підставою встановлення кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст.136 КК України.

До таких чинників слід віднести:

Соціально-кримінологічний – визначає стан розвитку суспільних відносин у сфері охорони належного надання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані. Питому вагу означених цінностей в системі соціальних цінностей та рівень, розвитку наук, об'єктом вивчення котрих є аналізовані суспільні відносини. У цьому сенсі слід зазначити, що для забезпечення якості й ефективності досліджуваної кримінально-правової заборони (передбачені ст.136 КК), зазвичай найбільше значення має її відповідність соціальних та кримінологічним реаліям. Стверджуючи цю загальновизнану тезу, потрібно визначитися з тим, що власне, потрібно розуміти під поняттям «соціальні і кримінологічні реалії» та чи існують вони як такі. У цьому питанні слід погодитися з думкою, що це питання належить до філософії та методології соціальних наук і не може слугувати предметом даного дослідження, але потрібно визнати, що однією із значимих характеристик соціальної науки виступає відносність і суб'єктивність у принципі будь-якого знання про суспільство і те, що вважається соціальною і кримінологічною реальністю, для одного, водночас може бути сферою фантазії для іншого [14, с.141]. Тому вра-

ховуючи це, проблема відповідності кримінально-правової заборони соціально-кримінологічної реальності повинна бути трансформована у проблему уявлень про правову заборону, уявленням про суспільство, про соціальну суть злочину, в нашому випадку, передбаченого ст.136 КК і можливостях закону про кримінальну відповідальність у протидії йому. Цю обставину не потрібно розуміти як відмову від сприйняття суспільства в якості реальності, як принципової непізнаваності суспільства і ролі кримінального права в ньому (вона лише покликана підкреслити, що роздуми про соціально-кримінологічні передумови досліджуваної кримінально-правової норми - ст.136 КК України завжди з необхідністю мають визначатися і обмежуватися тими знаннями про суспільство, які доступні досліднику на даному рівні розвитку соціальних наук) [14, с.341-342]. Маючи таке теоретичне підґрунтя, слід стверджувати, що ст. КК України і злочин, передбачений нею представляють собою два взаємопов'язаних моменти одного і того ж соціального процесу, приватний випадок єдності і боротьби протилежностей [35, с.11]. Проте питання щодо того, що являє собою злочин ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, і як саме він зв'язаний зі ст.136 КК України, не такий простий, як здається на перший погляд. Як елемент соціальної реальності він знаходиться у взаємозв'язку з іншими соціальними феноменами, які виступають в якості його передумов або наслідків. Принципово важливо зрозуміти, що ст.136 КК в системі цих взаємозв'язків повинна розумітися (сприйматися) не стільки як генетичний фактор злочину - ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані – інструмент, що офіційно визнає це правопорушення злочином і тим самим таким, що породжує його, скільки як явище (норма), у відомій мірі викликане (породжене) від цього злочину, обумовлене ним. Такий підхід, на наше переконання, з необхідністю змушує визнати, що ст.136 КК є засіб реакції на злочин, покликане до того ж, щоб охороняти такі суспільні відносини, що забезпечують умови з охорони надання належної допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, при можливості надати таку допомогу або повідомити про такий стан особи належним установам чи особам, шляхом запобігання посяганням на них, то очевидно, що вона повинна тим більш бути ефективною, чим більш близько і конкретно буде враховувати причини цих злочинів при конструюванні та реалізації цієї статі. Виходячи з цього, В.М. Коган правильно зазначав, що з'ясування обумовленості заборони передбачає з необхідністю аналіз протиріч суспільного розвитку, що лежить в основі злочинної поведінки [35, с.12]. В межах з'ясування питання про соціально-кримінологічну обумовленість норм, передбачених ст.136 КК, тут важливим є розуміння того, що причини цього злочину не обмежуються межами «злої волі» суб'єкта злочину, а включають широке коло обставин, впливати на які кримінальне право, враховуючи обмеженість засобів, що є в його розпорядженні, об'єктивно не в змозі. Тому, на наш погляд, вірно відмічав В.М. Коган, що як тільки злочинець перестає розглядатися в якості кінцевої причини злочину, як тільки ретроспектива відходить до обставин, які формують поведінку, так відразу кримінальне право усвідомлюється як недостатнє, як лише одне із можливих засобів боротьби з діями,

що є суспільно небезпечними [35, с.31]. Це стосується й злочину, що нами досліджується. Більш того, сам факт офіційного визнання шкідливого для суспільства правопорушення, в нашому випадку ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, й конструювання ст.136 КК перетворюється лише в одну із ланок соціальної боротьби з цим злочином. Наявність цього злочину визначає необхідність протидіяти йому, але не зумовлює з необхідністю встановлення кримінально-правової заборони (ст.136 КК).

Така заборона з'являється лише у випадку, коли суспільним відносинам, яким заподіюється шкода в наслідок того, що ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, відбувається при можливості надати таку допомогу або при неповідомленні про такий стан особи належним установам чи особам, якщо це спричинило тяжкі тілесні ушкодження, або при не наданні допомоги малолітньому, який перебуває в небезпечному для життя стані, тобто настільки значимі, що загроза завдання шкоди стала сприйматися в якості достатнього примусу до застосування кримінальної репресії. Тому є вірною на наш погляд думка в існуючих джерелах, що обумовленістю норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за вчинення суспільно-небезпечних діянь, у нашому випадку, передбаченого ст.136 КК, є небезпека завдання істотної шкоди суспільним відносинам у наслідок поведінки певної категорії людей (ця небезпечність детермінує передбаченою нормою склад злочину і розмір покарання, що слідує за його вчинення) [36, с.15-16].

Згідно переконанням В.Д. Філімонова, небезпечність порушення суспільних відносин як безпосередньої обумовленості норм кримінального права, визначається двома групами явищ: 1) характером самих суспільних відносин, яким загрожує небезпека, їх станом; 2) обставинами, що характеризують безпосередньо джерело небезпеки (стан, структура, динаміка злочинності, її причини і умови, особа злочинця, що дозволяє визначати ці обставини в якості кримінологічних передумов кримінально-правової норми) [36, с.18-19]. Можна погодитися, що в першій групі явищ, що визначають величину небезпеки, порушення суспільних відносин, містяться самі відносини, їх стан, а також ймовірні наслідки дезорганізації цих відносин для забезпечення безпечного і гармонійного розвитку особи, суспільства і держави [14, с.148]. Отже, передумова криміналізації (соціальна обумовленість) кримінально-правової заборони, передбаченої ст.136 КК полягає у наявності в діянні достатньо високого рівня суспільної небезпечності, є найголовнішим чинником криміналізації та вирішальним для віднесення цього діяння до злочинного. Суспільна небезпека ненадання допомоги особі яка перебуває в небезпечному для життя стані, при можливості надати таку допомогу або неповідомлення про такий стан особи належним установам чи особам, якщо це спричинило тяжкі тілесні ушкодження або ненадання допомоги малолітньому, який завідомо перебуває в небезпечному для життя стані чи можливості надати таку допомогу, відображає сутність цього злочину і свідчить про заподіяння ним істотної шкоди або створення загрози завдання такої шкоди охоронюваним суспільним відносинам [37, с.30]. Це об'єктивна риса цього злочину, реальне порушення суспільних відносин, що забезпечують умови з охорони надання належної допомоги

особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані. Виразником об'єктивності суспільної безпеки аналізованого діяння є об'єктивний характер шкоди, яка ним заподіюється. У юридичній літературі обґрунтовано зазначається, що суспільна безпека злочинного посягання визначається об'єктивними і суб'єктивними ознаками не однаково, а саме, визначальними з них є об'єктивні — об'єкт злочину, об'єктивна сторона — безпека та характер діяння, тяжкість заподіяної шкоди тощо [37, с.30].

Тобто суспільна безпека аналізованого діяння визначається і тим, що воно порушує встановлені принципи і форми діяльності суспільного співжиття, діяльності з надання правової допомоги тощо.

Дослідники проблем криміналізації справедливо зауважують, що суспільна небезпечність діяння залежить від способу його вчинення та від інтенсивності посягання [38, с.24]. Так, М.І. Панов слушно стверджує, що спосіб вчинення злочинів відображає якісну своєрідність виконання посягання і багато в чому визначає характер шкоди, що може бути заподіяна суспільним відносинам, а інтенсивність способу значною мірою позначається на інтенсивності посягання в цілому, що безпосередньо впливає на розмір завданої шкоди, а через неї — на тяжкість наслідків, які настали [39, с.127-143]. Суспільну небезпечність злочину, передбаченого ст.136 КК зумовлюють і суб'єктивні ознаки, але їх вплив відбувається не безпосередньо, а через об'єктивні ознаки, формуючи зміст діянь особи, яка їх вчиняє [40, с. 100]. Так, одним із критеріїв, що дає змогу оцінити ступінь суспільної безпеки злочину ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, є характеристика суб'єкта такого посягання, в тому числі і службової особи. Певні ознаки суб'єкта цього злочину впливають на оцінку ступеня безпеки цього діяння. Такими ознаками є вік, службове становище, стійкість злочинної установки (судимість) та ін. Отже, враховуючи викладене, можна зробити висновок про те, що рівень суспільної безпеки цього злочину є цілком достатнім для криміналізації таких діянь. Сутність відносної поширеності діяння як другої передумови криміналізації (соціальної обумовленості) норми — ст.136 КК полягає у тому, що діяння, яке криміналізується, повинно бути, з одного боку достатньо поширеним, тобто мати загально соціальні закономірності, з другого — не повинно бути надзвичайно поширеним. Досліджуючи таку передумову криміналізації, у науковій літературі загально прийнято виділяти верхню та нижню межу криміналізації, зокрема це властиво і для досліджуваного злочину. Значення нижньої межі цього процесу полягає у тому, що такі діяння повинні бути відносно поширеними [16, с.218]. Стосовно злочину, передбаченого ст.136 КК, поширеність якого є очевидною, можна стверджувати, що така форма асоціальної поведінки не є випадковою чи одиничною. Складнішою є оцінка відповідності цього злочину верхній межі криміналізації, зокрема її стан, що потребує додаткового аналізу. Важливо послатися на те в цьому питанні, що наука кримінального права, кримінологічна наука стверджує, на наш погляд, вірно, що марно криміналізувати те, що стало масовою повсякденністю [41, с.16]. Існуюча в юридичній літературі думка підтверджує цю тезу, що криміналізація за «запитом» підриває відразу три принципи кри-

мінально-правової політика, а саме: принцип врахування (відповідності) кримінально-правової політики соціально-правовій психології — тому, що такий закон не сприймається як відповідний і доцільний; принцип економії кримінально-правової репресії — оскільки до відповідальності притягується невинувато велике число громадян; принцип невідворотності кримінальної відповідальності — оскільки частіше всього такий закон перестає застосовуватися на практиці [22, с.20-21]. Саме тому, за умов, коли б злочин, передбачений ст.136 КК став би повсякденним явищем для значної частини населення України, визначення такої поведінки як злочинної привело б, по-перше, до дискредитації кримінально-правової заборони, оскільки органи кримінальної юстиції не мали б реальної можливості забезпечити його виконання, по-друге, до розмивання меж між злочинною і незлочинною поведінкою, оскільки фактично значна частина членів суспільства була б визнана злочинцями [16, с.217-218]. Для кримінально-правової заборони (ст.136 КК) цього не сталося.

Отже, ґрунтуючись на викладеному вище, можна підсумувати, що ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані (у розумінні ст.136 КК) перебуває у наведених межах: воно має хоча і незначну, але тенденцію до поширення, його прояви не є поодинокими і випадковими і, водночас, їх не можна віднести до загально використовуваних. Зміст такої передумови криміналізації, як помірність позитивних і негативних наслідків криміналізації полягає у домінуванні позитивних соціальних результатів застосування норм кримінального права, передбачених ст.136 КК, в нашому випадку, над негативними соціальними наслідками, які неминуче настають від криміналізації тих чи інших діянь [16, с.220-224].

Як уже нами зазначалося, що в переліку передумов (соціальної обумовленості кримінально-правової норми (ст.136 КК) криміналізації є ще й кримінально-політична адекватність цього процесу, яка містить вимоги щодо її відповідності основним напрямам соціальної та кримінально-правової політики держави Україна, рівно й характеру правосвідомості та стану громадської думки. У цьому контексті слід зазначити, що інститут криміналізації суспільно-небезпечних діянь, до якого належить те, що, передбачене ст.136 КК, є однією із складових кримінально-правової політики держави, у рамках якого формулюються вихідні вимоги боротьби зі злочинністю з допомогою розробки та реалізації широкого кола попереджувальних заходів створення і застосування правових норм матеріального, процесуального і кримінально-виконавчого права, що встановлюють криміналізацію і пеналізацію, а коли у цьому є потреба — декриміналізацію і депеналізацію діянь [42, с.49].

Заперечуючи політичну домінанту у процесах криміналізації діянь, А.Ф. Зелінський наполягає на тому, що проблема криміналізації та декриміналізації, посилення та пом'якшення санкцій за деякі види злочинів повинні вирішуватись не в руслі політики, що постійно змінюється, а відповідно до визнаних у цивілізованому суспільстві загальнолюдських моральних цінностей, принципів гуманізму, справедливості, законності та милосердя [43, с.15-16]. Саме тому чіткі чинники соціальної обумовленості кримінально-правових заборон, а також критерії криміналізації повинні безповоротно припи-

нити практику штучного створення нових злочинів, оскільки діяння мають власну правову природу, яку повинен виразити, а не створити законодавець, а протилежне приведе до того, що покарання застосовуватиметься без злочину, буде відбуватися державне свавілля, безглуздо посилюватиметься репресія [44]. Розглядаючи кримінально-політичну адекватність криміналізації злочину, передбаченого ст.136 КК, потрібно враховувати те, що кримінально-правові норми, передбачені ст.136 КК які встановлюють кримінальну відповідальність за ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, зважаючи на їх бланкетність, є частиною кримінально-правової політики держави Україна, яка є системою принципів, підходів та заходів і визначає ставлення держави, а також суспільства до досліджуваної сфери. Тому правильно розроблена і впроваджена кримінально-правова політика призводить до істотного поліпшення ситуації й дає можливість зменшити негативний вплив на стан досліджуваних відносин.

Нормативний чинник відображає обумовленості кримінально-правової охорони надання належної допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані нормами Конституції України та іншими нормативно-правовими актами у вказаній сфері, тому важливе значення має аналіз нормативного чинника, який пов'язує аналізоване діяння з кримінально-правовою заборонаю. Цей чинник визначається нормами Конституції України. Так, ст.3 Основного Закону наголошує, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються найвищою соціальною цінністю. [45]. Крім того, ст.8 Конституції України визначено, що вона «...має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй...» [45]. Ці норми (чинник) Конституції України визначають вимоги внутрішньої логічної несуперечливості, заборони передбаченої ст.136 КК України. Це системно-правова обумовленість (передумова криміналізації) з'явлення досліджуваної нами норми. Тобто це найважливіша передумова, а саме конституційної адекватності, системно-правової несуперечливості криміналізації зазначеного нами діяння [46, с.130]. Зміст принципу конституційної адекватності, на наш погляд, полягає в тому, як ми вже зазначали, що Конституція України відповідно до ст.8 має найвищу юридичну силу [45]. Закони та інші нормативні акти приймаються на підставі Конституції України і мають відповідати їй. Аналогічні положення закріплені й у кримінальному законодавстві, зокрема, у ч.1 ст.3 КК зазначається, що Кримінальний кодекс ґрунтується на Конституції України [47].

Оцінюючи характер конституційного регулювання та забезпечення людини, її життя, здоров'я, честі, гідності, недоторканості і безпеки, слід зазначити, що зазначені вище питання займають вагоме місце у тексті Основного Закону України, як серед основних засад Конституційного ладу України, так і серед інших положень, що стосуються прав і свобод людини і громадянина, повноважень органів державної влади.

Таким чином, забезпечення засобами кримінально-правової охорони надання належної допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані відповідає передумові конституційної адекватності.

Сутність нормативного чинника існування кримінально-правової заборони, передбаченої ст.136 КК, а саме системно-правової несуперечливості криміналізації цього діяння полягає в з'ясуванні міжгалузевого характеру охорони надання допомоги особі, яка перебуває у небезпечному для життя стані, несуперечливою частиною якого є кримінально-правова охорона досліджуваних відносин від цього злочинного посягання.

Аналіз правових норм, передбачених ст.136 КК України, свідчить про надання законодавцем, у даному випадку, переваги банкетній диспозиції, що в цілому відповідає частковій тенденції розвитку чинного законодавства. Про банкетність диспозиції ст.136 КК свідчить відсутність у ній конкретного змісту за наявності посилань на норми інших галузей законодавства і (або) інші нормативні правові акти, в яких цей зміст розкривається [46, с.245]. Так, зокрема, правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: затверджених наказам МОЗ України від 17 січня 1995 р. 10 № 6 [48], основи законодавства України «про охорону здоров'я» [49], Закон України «про охорону дитинства», від 26 квітня 2001 року [50] тощо. Це також свідчить про таку обумовленість ст.136 КК і зазначених нормативних актів, як системно-правової несуперечливості, а отже і обумовленості криміналізації аналізованого діяння. Наведене дозволяє зробити висновок про те, що ст.136 КК України знаходиться в єдиному блоці з багатьма нормами законодавства, одні з яких регулюють позитивні відносини у досліджуваній сфері, а інші встановлюють відповідальність за порушення цих відносин. Етичний чинник соціальної обумовленості кримінально-правової охорони. Надання належної допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані. Цей чинник є важливою обставиною, що обґрунтовує можливість, зміст і якість кримінально-правової заборони, передбаченої ст.136 КК. Він свідчить про дотримання етичних норм при їх конструюваннях і застосуваннях. Це питання напряму зв'язано з одним із самих серйозних питань, а саме проблемою вибору цінностей і нормативів, якими повинна бути обумовлена, на наш погляд, та яким має відповідати кримінально-правова заборона. У науці, на наше переконання, загальновизнаним є те, що ефективність кримінально-правової політики знаходиться у прямій залежності від того, наскільки при її реалізації враховується система культурних цінностей і якщо ця відповідність не дотримується, суспільство, яке поділяє заперечувану кримінально-правовою політикою систему культурних цінностей, стає в цій справі не союзником держави, а скоріше, його противником, що робить безглуздою спробу держави боротися зі злочинністю, у тому числі і злочинном, передбаченим ст.136 КК України, в нашому випадку [51]. Неможливо широко мобілізувати громадян на боротьбу зі злочинністю, якщо населення не дотримується тих критеріїв оцінки діянь у якості злочинних, які прийняті законодавцем [51].

Тому криміналізація діянь, внесення інших змін у норми кримінального закону повинні супроводжуватися аналізом культурних цінностей, що поставлені під охорону [52, с.48]. Аспект, що нами розглядається про співвідношення норм моралі та аналізованої кримінально-правової заборони (ст.136 КК), свідчить, що саме із норм моралі можна вимагати підтвердження заборон ст.136

КК. Аспект взаємодії моралі і, аналізованої кримінально-правової заборони, на якій доцільно зупинитися, є роздуми про те, чи етично взагалі впливати кримінально-правовими засобами на порушника закону. В існуючих джерелах з кримінального права це питання традиційно висвітлюється та обговорюється в сенсі моральних меж покарання як головного засобу кримінально-правового впливу на особу [53, с.28]. Ця проблема С.В. Познишевим була названа, як перше основне питання, з яким наука кримінального права повинна починати свої побудови і від вирішення якої залежить саме її існування [53, с.28]. Дослідження його, перш за все, виходить з дилеми, чи покарання, в тому числі і за злочин, що нами досліджується, благо чи зло, то вибір повинен бути очевидним. Звісно, що покарання — це зло, застосуванням якого держава, в особі відповідних органів, намагається мінімізувати або вирішити проблему злочинності. Цю тезу поділяють фахівці з етики, які стверджують, що покарання — це завжди позбавлення, обмеження, страждання, які одні люди завдають іншим, водночас воно містить моральні характеристики, а тому може бути прилічено до зла [53, с.14]. При цьому етичне обґрунтування покарання утверджується через цілі, які повинні бути досягнуті внаслідок його застосування. Так, у тому випадку, коли спрямовується акцент на загально-попереджувальних аспектах такої міри, то його етичною основою виступає ідея загального блага, яке захищається і охороняється шляхом обмеження інтересів окремих осіб, і якщо за основу ставиться індивідуально-попереджувальна мета покарання, то воно виправдовується необхідністю морального удосконалення особи [54, с.10]. Слід погодитися з думкою, що покарання може вважатися морально виправданим тільки в тому випадку, коли воно розглядається в якості засобу досягнення моральних цілей [14, с. 160]. Отже, підсумовуючи можна стверджувати, що мораль здатна детермінувати окремі види кримінально-правових заборон, в тому числі і передбаченої ст. 136 КК України. Культурно-історичний чинник соціальної обумовленості кримінально-правової заборони, передбаченої ст.136 КК України. Кримінально-правова заборона повинна також розглядатися як продукт історії і культури конкретного суспільства (вона завжди культурно-історично обумовлена). Слід погодитися з прийнятним, на наш погляд, твердженням, що кримінально-правова заборона, в тому числі, що нами аналізується, уходить своїми генетичними коріннями в табу і звичаї, які вироблялися в якості форми реакції соціуму на шкідливу поведінку деяких її членів, і які були покликані до того, щоб забезпечити необхідні для виживання і розвитку суспільства підпорядкування одних осіб інтересам колективу [14, с.169]. У наш час відбувається підкорення (підпорядкування) особи, що вчиняє злочин, передбачений ст.136 КК України цьому закону через реалізацію покарання. Важливо оговорити, що якби не змінювався зміст досліджуваної нами кримінально-правової заборони, в кожний конкретний відрізок часу, він є таким, яким саме і може бути, виходячи з культурно-історичного розвитку суспільства (бути оптимальним у даних умовах). Отже, культурно-історичний чинник, обумовлюючи кримінально-правову заборону — ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, включає в себе вказані вище чинники (передумови) і розглядає їх з точки зору поступального

об'єктивно обумовленого певними відрізками історії та суспільно-економічними формаціями, змінами на час прийняття відповідних норм, зміст яких ми досліджуємо в іншій статті. Міжнародно-правовий чинник соціальної обумовленості кримінально-правової заборони, передбаченої ст.136 КК України. Слід звернути увагу на те, що у низці чинників цієї заборони не останнє місце займають і міжнародно-правові акти, дозвіл на застосування яких дала Верховна Рада України. У цьому контексті слід акцентувати увагу на тому, що загальновизнані принципи і норми міжнародного права, значимість яких зростає в наш час, мають пріоритет над національним законодавством. А тому відповідність кримінального права України міжнародно-правовим стандартам, в тому числі і норм, передбачених ст.136 КК забезпечує:

– міжнародне політико-правове визнання кримінально-правової системи України, а отже і кримінально-правових заборон, у тому числі, передбачених ст.136 КК;

– можливість організації ефективного міжнародного співробітництва в кримінально-правовій протидії ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані на основі єдності вимог;

– належну якість національних кримінально-правових норм, зокрема, ст.136 КК і практики їх застосування, відповідність кримінального права та зазначеної норми високим міжнародним стандартам [14, с.161]. Можна взяти за основу, запропоновану в літературі класифікацію міжнародно-правових норм, що мають відношення до чинного кримінального законодавства України: 1) норми, що складають у своїй сукупності стандарти прав людини (гуманітарний стандарт); 2) норми, що складають стандарт безпеки, сюди відносяться і ті, що забезпечують настанню тяжких тілесних ушкоджень у зв'язку з ненаданням допомоги, особі, яка перебуває у небезпечному для життя стані [14, с.161].

Ми згодні з тим, що вони, природно, самим тісним чином зв'язані між собою, оскільки дотримання гуманітарних вимог немисливо без забезпечення гарантій надання належної допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані [14, с.161].

Ця диференціація дозволяє проаналізувати міжнародну обумовленість такої заборони, передбаченої ст.136 КК України. Чинні міжнародно-правові акти зв'язані забезпеченням легітимності обмеження прав людини за допомогою покарання, в тому числі і передбаченого санкцією ст.136 КК, мають під собою міцний міжнародно-правовий фундамент, що: 1) містить стандарти легітимності покарання – приписи відносно суб'єкта підстав і меж такого обмеження (це лише держава в особі її компетентних органів); 2) передбачає положення, що тільки державі належить виключне повноваження на обмеження прав і свобод людини при формуванні, як і в нашому випадку, і застосуванні кримінально-правової заборони; 3) враховуючи специфіку структури кримінально-правової заборони (передбаченої ст.136 КК) дає можливість констатувати, що міжнародно-правові вимоги, дотримання яких її легітимують, звернені як до змісту забороненої поведінки, так і до санкції; 4) будь-яке порушення прав людини в рамках так званих вертикальних відносин особа – держава, але і як будь-яке посягання, у тому числі зі сторони приватних осіб в

рамках так званих горизонтальних відносин людина — людина, правомірно слід розглядати в якості протиправної поведінки, що допускає кримінально-правову реакцію; 5) будь-які обмеження права людини може складати зміст покарання [14, с. 163-168].

Висновок. На підставі викладеного можна зробити висновок, що чинниками соціально-правової обумовленості кримінальної відповідальності за ст. 136 КК України є:

- 1) соціально-кримінологічний чинник;
- 2) нормативний чинник;
- 3) етичний чинник;
- 4) культурно-історичний чинник;
- 5) міжнародно-правовий чинник.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Борисов В.И.* Основные проблемы охраны безопасности производства в уголовном законодательстве Украины: автореф. дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.08 — уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право / В.И. Борисов. — Х., 1993. — 34 с.

2. *Кудрявцев В.Н.* Популярная криминология / В.Н. Кудрявцев, — М., 1998. — 164 с.

3. *Филимонов В.Д.* Криминологические основы уголовного права / В.Д. Филимонов. — Томск : Изд-во Томского ун-та, 1981. — 212 с.

4. *Злобин Г.А., Келина С.Г.* Некоторые теоретические вопросы криминализации общественно опасных деяний / Г.А. Злобин, С.Г. Келина / Проблемы правосудия и уголовного права / [редкол.: А.М. Ларин и др.] — М. : ИГПАН, 1978. — С. 108-110.

5. *Коржанский Н.И.* Объект и предмет уголовно-правовой охраны / Н.И. Коржанский. — М. : Изд-во Академии МВД СССР, 1980. — 248 с.

6. *Навроцький В.О.* Кримінальне право України. Особлива частина: [курс лекцій] / В.О. Навроцький. — К. : Знання, 2000. - 771 с.

7. *Тоболкин П.С.* Социальная обусловленность уголовно-правовых норм / П.С. Тоболкин. — Свердловск : Изд-во Свердловского ун-та, 1983. — 166 с.

8. *Глистин В.К.* Охрана природы по советскому уголовному праву [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 — уголовное право и криминология; уголовно-исправительное право / В.К. Глистин. — Ленингр. гос. ун-та, 1966. — 26 с.

9. *Коган В.М.* Изучение эффективности уголовно-правовых норм: аспекты и уровни анализа [Текст] / В.М. Коган // Проблемы правосудия и уголовного права. — М. : Ин-т государства и права АН СССР, 1978. — 293 с.

10. *Борисов В.И. Пащенко О.О.* До питання про сутність кримінально-правової характеристика злочинів [текст] / В.И. Борисов, О.О. Пащенко/ Вісн. Акад. прав, наук України. — Х. : Право, 2005. — С. 179-190 с.

11. *Матвійчук В.К.* Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища: проблеми законодавства, теорії та практики: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 — кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право / В.Н. Матвійчук. — К. : ВНЗ «Національна академія управління», 2008. — 511 с.

12. *Зражевський О.В.* Кримінально-правова характеристика порушення законодавства про захист рослин: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 — кримінальне право

та кримінологія; кримінально-виконавче право / Олег Валентинович Зражевський. — К. : Київський національний університет внутрішніх справ, 2010. — 237 с.

13. *Харь І.О.* Кримінально-правова охорона атмосферного повітря: [монографія] / І.О. Харь. — К. : ВНЗ «Національна академія управління», 2011. — 192 с.

14. *Пудовкин Ю.Е.* Учение об основах уголовного права: [лекции]. — М. : Юрлитинформ, 2012. — 240 с.

15. *Симиненко А.Н., Пестерева Ю.С.* Истязание: уголовно-правовые и криминологические аспекты: [монография] / А.Н. Симиненко, Ю.С. Пестерева. — М. : Юрлитинформ, 2011. — 192 с.

16. Основания уголовного-правового запрета: криминализация и декриминализация / Под ред. В.Н. Кудрявцева, А.М. Яковлева. — М. : Наука, 1982, —304 с.

17. *Горшенков А.Г., Горшенков Г.Г., Горшенков Г.Н.* Преступность как социальный феномен / А.Г. Горшенков, Г.Г. Горшенков, Г.Н. Горшенков/ *Философия права*. — 2004. — №2. — С.70-80.

18. *Хавронюк М.І.* Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / М.І. Хавронюк — К., 2007 — 562 с.

19. *Турлова Ю.А.* Кримінологічна характеристика браконьєрства в Україні та протидія злочинам: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / Ю.А. Турова / — К. : Інститут держави та права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України, 2011. — 244 с.

20. *Закалюк А.П.* Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3-х кн. / А.П. Закалюк/ — Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. — К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. — 712 с.

21. *Кудрявцев В.Н., Эминов В.Е.* Криминология и проблемы криминализации / В.Н. Кудрявцев, В.Е. Эминов/ *Журнал российского права*. — 2004. — № 12. — С.46-50.

22. *Фріс П.Л.* Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми: [монографія] / П.Л. Фріс / — К. : Атіка, 2005. — 332 с.

23. *Дагель П.С.* Уголовная политика: управление борьбой с преступностью / П.С. Дагель / *Проблемы социологии уголовного права*. — М., 1984. — С.37-43.

24. *Злобин Г.А., Келина С.Г.* Некоторые теоретические вопросы криминализации общественно опасных деяний / Г.А. Злобин, С.Г. Келина / *Проблемы правосудия и уголовного права*: [редкол.: А.М. Ларин и др.] — М. : ИГПАН, 1978. — С. 108-110.

25. *Клочков В.* Уголовная политика и уголовное право / В.Клочков/ *Соц. Законность*, — 1997. —№ П. — С.62-65.

26. *Назыев Б.И.* Теоретические проблемы криминализации: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 — уголовное право и криминология: уголовно-исполнительное право / Б.И. Назыев — Баку, 2000. — 24 с.

27. *Лопатин В.А.* Проблемы криминализации экологических правонарушений: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 уголовное право и криминология: уголовно-исполнительное право / В.А. Лопатин, — Л., 1991. —20 с.

28. *Айдаров Й.Н.* О профилактической политике и её роли в борьбе с преступностью / Й.Н. Айдаров/ *Вопросы борьбы с преступностью*. — М. : ВИП, 1988. — Вып. 47. — С. 106-109.

29. *Сюй Дисинь.* Экологические проблемы Китая: сокр. пер. с кит. / [ред. предисл. [І.В. Ушакова]. — М. : Прогресс, 1990. — 232 с.

30. *Матвійчук В.К.* Екологічна політика в системі державного управління національним господарством: [монографія] / В.К. Матвійчук, Ю.О. Чугаєнко, О.І. Савенков. — К. : ВНЗ «Національна академія управління», 2013. — 198 с.

31. *Хашимов А.А.* Уголовно-правовая охрана рыбных запасов в РСФСР: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 — уголовное право и криминология: уголовно-исполнительное право / А.А. Хашимов — Свердловск, 1981. — 22 с.

32. *Кригер Г.А., Кузнецова Н.Ф.* Проблемы социальной обусловленности закона / Г.А. Кригер, Н.Ф. Кузнецова / XXV съезд и дальнейшее укрепление социалистической законности. — М., 1977. — С.113-123.

33. *Габро О.І.* Державний захист та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, за законодавством України / О.І. Габро, Н.С. Карпов / Борьба с организованной злочинністю і корупцією (теорія і практика). Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю. — К. : 2007. — 17. — С.254-266.

34. *Воробей П.А.* Кримінальна відповідальність за незаконну торговельну діяльність: [монографія] / П.А. Воробей. — К. : Українська академія внутрішніх справ, 1996. — 116 с.

35. *Коган В.М.* Социальный механизм уголовно-правового воздействия / В.М. Коган. — М. : Изд-во «Наука», 1983. — 184 с.

36. *Филимонов В.Д.* Криминологические основы уголовного права / В.Д. Филимонов. — Томск: Изд-во Томского ун-та, 1981. — 156 с.

37. *Марцева А.И.* Диалектика и вопросы теории уголовного права / А.И. Марцева. — Красноярск : Изд-во Красноярск. ун-та, 1990. — 86 с.

38. *Сабитов Р.А.* Общественная опасность как критерий криминализации / Р.А. Сабитов / Актуальные проблемы криминализации и декриминализации общественно опасных деяний: Сб. научных трудов. — Омск : Изд-во Омской высшей школы милиции, 1980. — С.20-25.

39. *Панов Н.И.* Способ совершения преступления и уголовная ответственность / Н.И. Панов / — Харьков. Вища школа, 1982. — 161 с.

40. *Кудрявцев В.Н.* Объективная сторона преступления / В.Н. Кудрявцев — М. : Госюриздат, 1960. — 244 с.

41. *Лунев В.В.* Преступность XX века. Мировые, региональные и российские тенденции / В.В. Лунев; предисл. В.Н. Кудрявцева. — М. : НОРМА, 1997. — 525 с.

42. *Загородников Н.И.* Направление изучения советского уголовного права / Н.И. Загородников, Н.А. Стручков / Сов. государство и право. — 1981. — №7. — С.48-56.

43. *Зелинский А.Ф.* Криминальная психология: [науч. практ. изд.] / А.Ф. Зелинский. — К. : Юринком Интер, 1999. — 240 с.

44. *Вицин С.Е.* О научно-правовых предпосылках ограничения преступности как негативно отклоняющегося поведения / С.Е. Вицин [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://sartraccs.ru/i.php?oper=readfile&filename=Pub/vicin%2823-05-05%29.htm>

45. Конституція України прийнята 28 червня 1996 р. / Відомості Верховної Ради України / 1996. — №30. — Ст. 141.

46. *Гаухман Л.Д.* Квалификация преступлений: закон, теория практика / Л.Д. Гаухман — [2-е изд., перераб. и доп.]. — М. : А.О. «Центр. Юр. Инфор.», 2003. — 448 с.

47. Кримінальний кодекс України / Відомості верховної ради України. — 2001. — № 25-26. — Ст. 131.

48. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: Затв. наказом 1403 України від 17 січня 1995 року №6 / Юридичний вісник України / — 1995. — №31.

49. Основы законодательства Украины про охорону здоров'я /Відомості Верховної ради України. – 1993. – № 8. – Ст.19.

50. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001р./Відомості Верховної ради України/ – 2001. – № № 2402-III

51. Роль культурных ценностей в уголовно—правовом регулировании [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.preiskurant.ru/stati/rol-kulturnyx-cennostei-v-ugolovno-pravovom-regulirovanii.html>

52. Познышев С.В. Основные начала науки уголовного права /С.В. Познышев/ – М., 1907. – 234 с.

53. Блюхер А.Ф. Этические основания и аргументы в теориях правового наказания: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 – уголовное право и криминология: уголовно—исполнительное право / А.Ф. Блюхер. – Москва, 2009. – 22 с.

54. Бундаева О.А. Нравственные основания наказания: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 – уголовное право и криминология: уголовно-исполнительное право /О.А. Бундаева/ – Саранск, 2009. – 21 с.

Зубець Ю.Г. Соціально-правова обумовленість кримінально-правової заборони, передбаченої ст.136 КК України

У статті досліджуються чинники соціально-правової обумовленості кримінально-правової заборони, передбаченої ст.136 КК України. Автор детально досліджує існуючі погляди на соціально-правову обумовленість злочину. Критично оцінюючи їх, указує на відмінність соціальної обумовленості заборони, передбаченої ст.136 КК України, від підстав криміналізації та декриміналізації суспільно-небезпечних діянь.

Ключові слова: соціально-правова обумовленість, кримінально-правова заборона, критерії, чинники, принципи.

Зубец Ю.Г. Социально-правовая обусловленность уголовно-правового запрета, предусмотренного ст. 136 УК Украины

В статье исследуются факторы социально-правовой обусловленности запрета, предусмотренного ст.136 УК Украины. Автор подробно исследует существующие взгляды на социально-правовую обусловленность запрета. Критически оценивая их, указывает на различие социальной обусловленности запрета, предусмотренного ст.136 УК Украины, от оснований криминализации и декриминализации общественно опасных деяний.

Ключевые слова: социально-правовая обусловленность, уголовно- правовой запрет, критерии, факторы, принципы.

Zubets J.G. Socio-legal stipulation criminal legal prohibitions st.136 Criminal Code of Ukraine

This article explores the social and legal factors conditioning Criminal legal prohibitions st.136 Criminal Code of Ukraine. The author examines in detail the existing views on social and legal conditionality crime. Taking stock of them indicates the difference of social conditioning prohibitions under Art. 136 of the Criminal Code of Ukraine criminalization and decriminalization grounds socially dangerous acts.

Keywords: social and legal conditioning, criminal law prohibition, criteria, factors principles.

Стаття надійшла до редакції 22.12.2014.